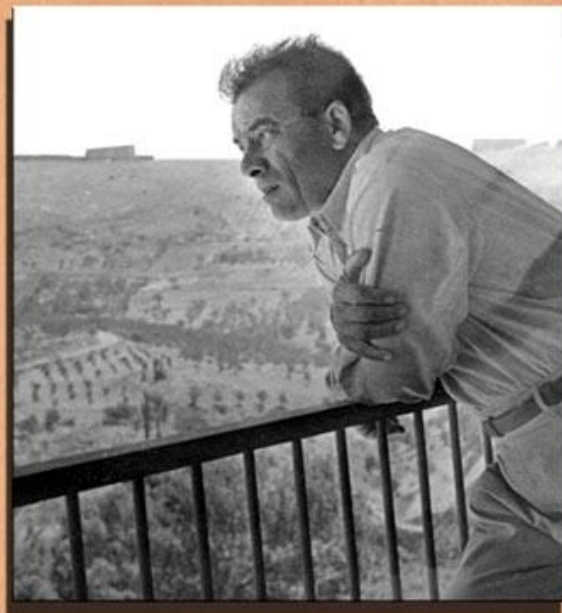

מרכיון
במהלך השנה

יוסף בן-פורת

רמת יוחנן - תש"ד

דרך חייו

גדם לבו הסוער של יוסף. עשרת הימים שרה עם מר המוות ולא יכול לו. גם כוח רצונו הכביר, שלא נכנע למדווי גופו, שנפגע בשנים האחרונות, לא עמד לו. נסתם מקור עצום של מניעים דינאמיים, שהתעדו לשרת את קבוצתנו ואת תנועתנו.

התגלות יכולתו של יוסף, בביתו ומחוצה לו, לא היתה על דרך התפרצות מוקדמת אל במות רחבות, כדרך בני־נעורים, בטרם ידעו מהו שירות ומהי אחריות עשייה למען הציבור. כרבים מחלוצי ישראל היו כוחותיו הכובשים עצורים וכבולים ע"י ציוויים מוסריים, שריתקם אל ההגשמה על כל ייסוריה הגופניים והנפשיים, על כל ויתוריה הכרוכים בעבודה פשוטה וקשה, בכיבוש השממה תוך חלום גדול וזהר של יצירת חתימת ירק על פני האדמה השחונה ושל חיים טהורים מכל רבב של ניצול, חיים של חברת אדם צודקת, עשירה בתרבות ונדיבה ליחיד.

טרם היה הכיבוש היתה אנירה, היתה התכוננות רצינית ויסודית, היתה הבשלה בהיחבא ובצניעות, הבשלה רבי־צדדית, בכיבוש הגוף לעבודה, בעשיית העבודה מקור לסיפוק, בהתמחות ובהשכלה מקצועית, במחשבה בוחנת וצופה לעתיד, בהכרת מקורות רוחו של העם ובשאיבה ממקורותיו וממורשתו, וכשהתייצב האיש על בימת הציבור לשתף עצמו בעיצוב דמות החברה, בהתווית דרך למשק וסדרים לחיים — היה זה אדם מוגמר, הבוטח בנכסיו הרוחניים, בנכונות דרכו ובראייתו את הנולד והמוכן להוכיח לחבריו את צדקת הדרך במיטב הניתוח, ביכולת ביטויו ובחום אמונתו.

על דרכי גידולו של הנער יוסף אנו יודעים מפי אחיו, הוא גדל בבית יהודי שומר מסורת ומצוות, בית שידע את קשיי מלחמת הקיום, היו אלה זמנים של מבחן חמור ליהודים בגאליציה, אותות בישרו פורענות גדולה, התמוטט קיומם הכלכלי של יהודי העיירות עוד בשנים שלפני מלחמת העולם הראשונה, אפילו היתה העיירה הזאת פרבר של הכרך הגדול והנוצץ, הרי חיתה חייה הצנועים והקשים כשהנוער עומד מול פיתוייו, בויקוט הוכרו על היהודים המתרוששים והולכים, נערים יהודיים היו עדים למאבקם המיואש של הוריהם להביא טרף לביתם ולגדל את ילדיהם לתורה, לדרך ארץ — ולקיום של כבוד, ומסביב, ברחוב ובבית הספר, הקיפו אותם שנאה, בוז ולעג, בכוחות עצמו ובעקשנות של רצון, שציינה את יוסף בעודו נער רך, כשם שציינה אותו אחר־כך בבגרות, פילס לעצמו דרך מן החדר המסורתי שברחוב היהודי אל בית־הספר התיכון הנכרי, ועם זאת עזר להוריו ע"י כניסה מוקדמת לעבודה, בסייעו לחבריו בהכנת שיעוריהם, מתוך הווי

בית הספר הנכרי ומתוך הווי הרחוב היהודי המדוכא והמפרפר, הבקיע לעצמו דרך אל תנועת הנוער היהודית-הציונית, "השומר-הצעיר", מתוך טיפוח גאוותו של האדם היהודי מול סביבה משמוצה ומשפילה, ואל הכיסופים לגאולת העם והאדם בארץ מוארת שמש החזון והתקווה ואל חברה שופעת חסד.

על זינוקו הראשון של יוסף לפעילות מרדנית, למעשה מהפכני, אנו יודעים מגיל בחרותו, בסיום מלחמת העולם הראשונה פרץ גל השנאה ליהודים בפרעות ממש. עשרות רבות של יהודים נקטלו בלבוב, עירו של יוסף, בימי חילופי שלטונות, וניתן חופש ופורקן ליצריי-חיות-אדם; התעללו ביהודים ברחוב ובבית, בית-הספר הנכרי היה לגיהינום לנוער היהודי. עם התארגנות ההגנה העצמית קמו הנערים והנערות היהודיים, פרשו מחבריהם-אויביהם ותבעו חינוך יהודי, בתי-ספר עבריים. יוסף היה בין הפעילים והמפעילים, בין המשכנעים ובין הכופים את המהססים ליצור חיים עצמיים. החיים העצמיים בבית-הספר העברי ובתנועת הנוער העברית — זו היתה ההכשרה וההכנה למעשה הגדול של הפרישה לצמיתות מעולם עיון ומושחת, לעלייה לארץ, לעבודה, לקבוצה.

שנותיו הראשונות של יוסף בקיבוץ הן שנות כינוס פנימי, שנות עלייה בדרגות עבודה; מניפוף חצץ בסלילת כבישים, לחפירה במכוש בתעלות ניקוז, לייבוש ביצות העמק, לעקירת סדראות, להכשרת הקרקע עד "שיא הקריירה" בעבודה — נהיגת זוג פרדות והליכה בתלם בשדות הפלחה — עד שמצא את דרכו למקצוע החקלאי, שנשאר קשור אליו במיוחד כל ימי חייו, בין אם עבד בו, בין אם יצא לפעילות ציבורית; גידול הגפן ועצי הפרי, ריכוז ענף הכרמים בבית-אלפא. אלה היו גם שנות כינוס פנימי של יוסף כאיש המחשבה וההגות. ביסודיות העשייה, שהיתה מיוחדת לו, עבד גם על העמקת ידיעותיו, ולא רק בשטח המקצועי. היו אז לא מעטים בתוכנו, ויוסף ביניהם, שלא נקל ניתקו מן הספר, הללו עשו לילותיהם כימים לקיים את הקשר אל הספר ואל העיון. היום לעבודה מפרכת, הערב למנוחה ולשינה ואח"כ תיקון חצות, באהל או בצריף הקר, ללא רצפה, ללא קירות כפולים וללא תקרה, ישבו עטופים בשמיכה ולאורה הקלוש של מגורת הנפט קיימו את בריתם עם עולם המחשבה, איש איש לפי נטייתו. אחד מהם היה יוסף. הוא נבדל מאחרים בכך, שהתענינותו המיוחדת היתה נתונה לתולדות ישראל ולתנ"ך. אם איני טועה, היה הוא הראשון בתוכנו, שביקש חופשה לשנה להעמקת ידיעותיו. החופשה ניתנה לו, והוא שקד אותם ימים בירושלים על-יד האוניברסיטה, שנפתחה בימים ההם, תוך עבודתו שאב ממקורות הספריה הלאומית ולמד תורה מפי מורי האוניברסיטה. רבים אחרים לא מצאו בהם את הכוח למוג תורה בעבודה, וסופם שונחו את דרך העבודה והלכו אחרי התורה. יוסף מצא את המוגה בין העבודה ובין העיון, בלי שתקופת העבודה.

מתוך עבודתו ומתוך מקצועו החקלאי נבעה פעילותו הציבורית הראשונה של יוסף מחוץ לקיבוץ, בארגון עובדי המטעים בהסתדרות החקלאית. כאן מצא את קשריו הראשונים אל חברים אחרים במשקים, הפעילים במקצוע זה, קשרים אמיצים, שהתמידו ושנתרחבו על פני שטחי חיים אחרים, חיי קבוצה וציבור.

על אופיו ועל דרכו של יוסף כעסקן ציבורי עמדנו עוד לפני כן, בתקופה שהיוותה אפיוודה בשנות כינוסו הפנימי. היתה זו תקופת חוסר-עבודה לקיבוצנו, בין גמר סלילת כביש אחד ובין ראשית סלילת כביש אחר. חורף תמים ישבנו באהלים על-ידי הכפר בלד"א-שייך, בסביבות חיפה, כשאנו מחוסרי עבודה, וחיים על הלואה או על קצבה של 7 גרושים לאיש ליום. בעל תפקיד יחיד היה דרוש לנו אז, אקונום, וזה היה יוסף. הוא היה המוציא והמביא. האיש הצעיר יוסף התגלה אז בכל יכלתו ובכל כשרו להתמסר לדבר המוטל עליו מטעם הציבור, אשר אותו שירת בכל נפשו ובכל מאודו. הוא לא ידע עבודה לחצאין, הוא לא נהג להעביר עול מכתפיו על אחרים. הוא לא ידע שלווה ועשייה איטית כל עוד לא שלמה המלאכה. כזה היה בנעוריו וכזה היה עד ימיו האחרונים. תכונה זו היא אולי אשר החישה את קצו.

משיצא לפעילות ציבורית מחוץ למשקו ולקיבוצו ויכלתו נגלתה ברבים, היה נקרא מפעם לפעם למשימות ציבוריות שונות. הוא נקרא ונענה וחזר מפקידה לפקידה למשק, לעבודה ולתפקיד בבית. מעולם לא נותק מן הבית, מעולם לא היו ענייני הבית נקלים ופחותי-ערך בעיניו. עירנותו והשתתפותו הפעילה בענייני החברה והמשק עלתה על פעילותם של רבים, שלא יצאו מחוץ לגדר. הוא לא הסתפק בהשתתפות באסיפות, אלא היה חבר בוועדות קבועות ובוועדות שהוקמו לתפקיד מיוחד; ולדבריו היה משקל רב, כי הם היו לא בחינת עצה בלבד, אלא השתקעות מלאה בענין.

גם עליו הכבידו השנים הסוערות בבית-אלפא, שקדמו לפילוגנו וליציאתנו לרמת-יוחנן. לא בנקל עלתה לו הפרישה ממקום יצירתנו הראשון. לא מן הנכנעים היה יוסף ולא השלים עם דברים, שהיו עולל בעיניו. הוא נלחם בכל עוז בהכרח הפרישה. אבל מאחר שלחיים מלאים וחפשיים היה ערך עליון בעיניו. בחר עם כולנו בויתור למען החיים החפשיים.

את שנותיו הראשונות אחרי העברתנו לרמת-יוחנן שילב בשלימות וללא שיוך במאמצי חברתנו המאוחדת לשיקום המשק ולפיתוחו המזורז. במוסדות המרכזיים היה פעיל ומפעיל. הוא לא גרס דרגות-חשיבות בעבודתו: תכנון המשק, משא-ומתן עם מוסדות מיישבים — ועם זאת התענינות בכל פרט בעבודת המטבח, במצוקותיו של כל פרט, בסידור העבודה ובפרטי הקמת בית-הספר, בתכנית לימודים ובבעיות חינוך. שום דבר בתחום חיי הקבוצה לא היה זר לו, בין בימים שעבד בבית, בין בימים שהיה בפעילות ציבורית.

שנים אחדות תרם לעבודה במוכרות מועצת פועלי חיפה, ויש בתחומי העיר ההיא מפעלים, שהוקמו בזמנתו וטופחו על-ידו. בשעתו נקרא על-ידי המפלגה להקים, עם הח' יוסף יזרעאלי יב"ח, את שח"ל (שירות חלוצי ישראל) בימי הקמת המדינה ובימי המשימה המרכזית של כבוש הערבה. יותר מחברים אחרים בקבוצתנו ידע יוסף לשתף את כל החברים בעבודתו, אשר עשה בציבור הרחב. על-ידו היתה לנו החוויה הראשונה של מגע עם הערבה המתעוררת, עם גופה, עם אקלימה, עם תנאיה, עם אילת ועם התכניות והצעדים הראשונים של ייסוד נקודות-

מצפה ונקודות יישוב בערבה. הוא היה בתקופות מסוימות חבר המרכז והמוכירות של מפלגת פועלי א"י וחבר בוועדת המשק ובמוכירות האיחוד. בזמנים אלה הינו, באמצעותו, שותפים לפעולות המוסדות האלה, יותר מכל זמן אחר.

חיי חברתנו הקבוצתית אינם חיי אידייליה, אין הם אגם רוגע ואין הם מי השילוח ההולכים לאט. יש מאמץ פיזי ומחשבותי מתמיד לקיים משק משותף, יש מאבק מתמיד לגשר בין מאווי הפרט ובין צרכי הכלל, לפשר בין בעלי אופי שונים ולקיים חיי שיתוף המבוססים על יחס כבוד הדדי, אף האדם האפאטי ביותר בקבוצה נגרף במאבק זה והוא אנוס לקבוע עמדה, יחס, מידת פעילות, על אחת כמה וכמה אדם דינאמי כיוסף, יוסף אהב את המאבק ושנא את האדישות. האיש החזק להסביר תכניות, להכין סקירות ומחקרים, לאלף את הציבור דעת בדברים שעמדו להכרעה, כאיש בתפקיד ידע למזג תפקיד מנהלי בעבודה "שחורה" הנחוצה למילוי התפקיד ולא השאיר אותה ל"שוליות"; הוא ידע כי כדי שאדם יהיה פרודוקטיבי, עליו לזכות לתדווה שביצירה; הוא חרד על כך, שהמתן אשר הקבוצה נותנת לחבר יהיה מתן בכבוד; ובשנים האחרונות חרד הרה מיוחדת למעמדה של החברה בקבוצה, בייחוד של החברה הקשישה.

המאבק על חיי שוויון וחופש במסגרת השיתוף בקבוצה כרוך בחילוקי דיעות בתנועה ובכל קבוצה. יוסף עמד במערכה זאת של בחינת סדרי חיים מתוך החשבת כל הכרעה, דעתו על כל פרט היתה חלק מהשקפת עולם מושלמת והשתלשלות הגיונית מתוכה. לעתים היתה דעתו דעת הרבים, אך לעתים היתה דעת המעטים. מתוך השקפת עולמו היה בו עוז לערער על סדרים מקובלים, על מסגרות מקודשות. במאבק כזה יש שאתה נפתה לראות במערער חולק על העיקר, מחשב את שלבי ערעורו לפי התכלית הכמוסה עמו. במערכת דיעות עם יוסף היית משוחרר מכל מחשבת לווי כזאת. ידעת, שהאיש אמיץ בהבעת דיעותיו ואיתן באמונתו בקבוצה ובעתידה. הוא היה בטוח שניתן לו לפרט בקבוצה לחיות חיים מלאים ומכובדים שהקבוצה ממלאת שליחות מרכזית בתחייה הישראלית, במשק, בתרבות, במת מופת של חברה, בהעלאת ערכו ודמותו של אדם בכיבוש שממת הארץ ושממת האדם. לשם מילוי השליחות הזאת ידע גם לתבוע מן הקבוצה למען התנועה, מתוך אמונה שלמה בקבוצה ידע לעמוד בשער בת־רבים כסניגור תקיף כנגד משטינים ומקטרגים.

יש בני־אדם שגוברות באופיים תכונות של מנוחה, הסתפקות ביש, ידיעת גבולות היכולת. לעומתם יש אחרים, שחוננו בבטחון עצמי רב, בשאיפה להתקדמות מתמדת, לפריצת גבולות, לפעילות, לאלה וגם לאלה זקוקה החברה, כדי לאזן את חיה. יוסף היה מן הסוג האחרון — על־כן לא היו חיי שקטים, הוא היה שבע־אכזבות, אבל גם שבע־סיפוק והרגשת יצירה.

מלבד מצבות מוחשיות, שאנו מעמידים לזכר יקירינו, מצבות הבלות עם הזמן ונהפכות לחלק מן הנוף, אשר לפעמים שמים אליו לב ופעמים נעשים לקהים לגביו — יש הישארות הנפש. ככל שהנפש עשירה יותר, הישארותה רבה יותר וממושכת יותר.

מצפה ונקודות יישוב בערבה. הוא היה בתקופות מסוימות חבר המרכז והמזכירות של מפלגת פועלי א"י וחבר בוועדת המשק ובמזכירות האיחוד. בזמנים אלה היינו, באמצעותו, שותפים לפעולות המוסדות האלה, יותר מכל זמן אחר.

חיי הברתנו הקבוצתית אינם חיי אידיליה. אין הם אגם רוגע ואין הם מי השילוח ההולכים לאט. יש מאמץ פיזי ומחשבתי מתמיד לקיים משק משותף, יש מאבק מתמיד לגשר בין מאווי הפרט ובין צרכי הכלל, לפשר בין בעלי אופי שונים ולקיים חיי שיתוף המבוססים על יחס כבוד הדדי. אף האדם האפטי ביותר בקבוצה נגרף במאבק זה והוא אנוס לקבוע עמדה, יחס, מידת פעילות, על אחת כמה וכמה אדם דינאמי כיוסף. יוסף אהב את המאבק ושנא את האדישות. האיש החזק להסביר תכניות, להכין סקירות ומחקרים, לאלף את הציבור דעת בדברים שעמדו להכרעה. כאיש בתפקיד ידע למוג תפקיד מנהלי בעבודה «שחורה» הנחוצה למילוי התפקיד ולא השאיך אותה ל«שוליות»; הוא ידע כי כדי שאדם יהיה פרודוקטיבי, עליו לזכות לחדווה שביצירה; הוא חרד על כך, שהמתן אשר הקבוצה נותנת לחבר יהיה מתן בכבוד; ובשנים האחרונות חרד חרדה מיוחדת למעמדה של החברה בקבוצה, ביחוד של החברה הקשישה.

המאבק על חיי שוויון וחופש במסגרת השיתוף בקבוצה כרוך בחילוקי דיעות בתנועה ובכל קבוצה. יוסף עמד במערכה זאת של בחינת סדרי חיים מתוך החשבת כל הכרעה. דעתו על כל פרט היתה חלק מהשקפת עולם מושלמת והשתלשלות הגיונית מתוכה. לעתים היתה דעתו דעת הרבים, אך לעתים היתה דעת המעטים. מתוך השקפת עולמו היה בו עוז לערער על סדרים מקובלים, על מסגרות מקודשות. במאבק כזה יש שאתה נפתה לראות במערער חולק על העיקר, מחשב את שלבי ערעורו לפי התכלית הכמוסה עמו. במערכת דיעות עם יוסף היתה משוחרר מכל מחשבת לווי כזאת. ידעת, שהאיש אמיץ בהבעת דיעותיו ואיתן באמונתו בקבוצה ובעתידה. הוא היה בטוח שניתן לו לפרט בקבוצה לחיות חיים מלאים ומכובדים שהקבוצה ממלאת שליחות מרכזית בתחייה הישראלית, במשק, בתרבות, במת מופת של חברה, בהעלאת ערכו ודמותו של אדם בכיבוש שממת הארץ ושממת האדם. לשם מילוי השליחות הזאת ידע גם לתבוע מן הקבוצה למען התנועה. מתוך אמונה שלמה בקבוצה ידע לעמוד בשער בת־רבים כסניגור תקיף כנגד משטינים ומקטרגים.

יש בני־אדם שגוברות באופיים תכונות של מנוחה, הסתפקות ביש, ידיעת גבולות היכולת, לעומתם יש אחרים, שחוננו בבטחון עצמי רב, בשאיפה להתקדמות מתמדת, לפריצת גבולות, לפעילות, לאלה וגם לאלה זקוקה החברה, כדי לאזן את חייה. יוסף היה מן הסוג האחרון — על־כן לא היו חיי שקטים, הוא היה שבע־אכזבות, אבל גם שבע־סיפוק והרגשת יצירה.

מלבד מצבות מוחשיות, שאנו מעמידים לזכר יקירינו, מצבות הבלות עם הזמן ונהפכות לחלק מן הנוף, אשר לפעמים שמים אליו לב ופעמים נעשים לקהים לגביו — יש הישארויות הנפש. ככל שהנפש עשירה יותר, הישארותה רבה יותר וממושכת יותר.

הקבוצה מוסיפה להתקיים ובתוכה צרורה נפשו של יוסף; נפשו תשתף את עצמה בחיינו, במאבקינו שלא פסקו, נשווה אותה לנגד עינינו מדי נעשה את רצונו ומדי נוסף לחלוק על רצונו. נזכור את נימוקיו כבדי־המשקל.

בין כך ובין כך נדאב על היעדרו ונאבל על החיים שנקטפו.

א פ ר י ם ר י י ז נ ר

ל ד מ ו ת ו

פרקי ילדות ונעורים

מאז שאני זוכר את יוסף, עוד בימי הילדות הרחוקים. בלטו אצלו אותם קווי אופי אשר אנו כולנו היכרנו אותם עד יומו האחרון: עקשנות ומסירות ללא גבול בביצוע כל משימה שקיבל על עצמו.

יוסף נולד בכפר קטן שבגאליציה המזרחית; ההורים היו שומרי מסורת נאמנים ודאגו לכך שגם בנם הבכור ילך בדרך זו. —

בהיותו בן ארבע הוכנס יוסף לחדר, שם למד אלף-בית, תורה ותפילות. מפאת מצוקה כלכלית עברה המשפחה לגור לבירת גאליציה, היא לבוב. המשפחה השתכנה באחד מפרברי העיר, בתוך שכונת עוני יהודית. גם כאן המשיך יוסף ללכת לחדר, ולא עלה כלל בדעתם של ההורים לתת לבן השכלה חילונית כלשהי מאחר שגם להם לא היתה השכלה כזאת.

יוסף למד בשקדנות רבה, בשנה התשיעית לחייו התמרד הנער ודרש שישלחוהו לבית-ספר חילוני. כיוון שלא יכלו לסרב לו, היה עליו ללכת כל יום מרחק עצום, הלוך וחזור, והוא אז רק נער קטן. יוסף התמסר מאוד ללימודים, אבל גם את החדר לא זנח: בו בילה את כל השעות שלאחר הצהריים. עד מאוחר בלילה. הנני זוכר איך אמא, מתוך דאגה ופחד, היתה מצפה לבן בערבי החורף הקשים, בעת שהוא היה צריך לחזור מן החדר דרך שכונת הגוים.

אמא היתה יוצאת למרפסת כשבידה פנס-נר, כדי להאיר לו את הדרך מרחוק, והיתה קוראת לו בקולי-קולות למען ישמע ולא יפחד בדרכו הביתה.

עם גמר בית-הספר העממי נאבק קשות עם ההורים על כניסה לגימנסיה הפולנית. ומאותו זמן חל שינוי יסודי בדרך חייו. היה עליו לחדול מלימודיו בחדר, לגוז את הפאות, שנשא עד אותו זמן, והעיקר — היה נאלץ ללכת לבית-הספר גם בשבת, וכל זה תוך מלחמה מתמדת עם ההורים. כתוצאה מכך, היה עליו לדאוג להוצאות לימודיו ע"י מתן שיעורים פרטיים לחבריו, אשר פגרו בלימודים. החיים היהודיים? הוא חדל להתפלל, היה נוסע וכותב בשבתות, ואת אלה השתדל לעשות בלי ידיעת ההורים.

בזמן מלחמת העולם הראשונה, בשנת 1915, ויוסף אז נער כבן 14, פרצה מגיפה נוראה של חלירע, מחלה זו קטלה תוך זמן קצר מאות אנשים. בעיקר בשכונות העוני. מחלה זו לא פסחה גם על ביתנו. אמא חלתה, ולאחר עינויים נוראים — נפטרה. יוסף, אשר טיפל באמא כל הזמן — חלה גם הוא, ורק הודות לגופו החסון ניצל. לאחר מות האם התקרב יוסף יותר לבית ולמשפחה, ולקח

אז — כשהכרתי אותו בלבוב, בשנת 1918, היה שמו יוזק, וכך קראו לו עוד הרבה שנים בארץ. היינו אז קומץ לא גדול של נוער יהודי בהסתדרות „השומר-הצעיר“ בלבוב. הוא היה בקבוצה אחת עם גוסטה ז'ל, אך אחרי הפוגרום של צבאות הגנרל האלאר — גדלה ההסתדרות בבת-אחת, ויוזק אז בין המארגנים של הנוער העזוב את בתי-הספר הפולניים ומייסד גימנסיה ראשונה בלבוב. בעקבות התלמידים עזבו אז גם רוב המורים היהודים את בתי-הספר הפולניים וקיבלו על עצמם את הנהלת הגימנסיה.

ויוזק בעצמו סטודנט של מחלקה שביעית של אותה הגימנסיה ובין המעטים אשר כבר אז ידעו עברית, ניהל קורסים לעברית בהסתדרות בערבים. היה ראש קבוצה וראש פלוגה. תמיד ממהר ותמיד מלא מרץ, עם הכובע הסטודנטי על הצד וברק בעיניים.

בטיולים ובכינוסים נושא תמיד בתפקיד, מלא חיים ותוסס... כזה היה אז וכוזה נשאר גם בארץ. מסודר לענייני חברה, פעיל בבעיות הקבוצה וגם מתפנה לשאלות הפרט, מטה אווון ללבטי היחיד. כך ראיתיו בתור מרכז ענף בבית-אלפא, וכך היה כמרכז משק ברמת-יוחנן, חבר טוב, מורה ומדריך לצעירים ממנו.

ס ט פ ק ה

עם תרמיל על הגב ולחם יבש, כך הכרתיו. בזמן חוסר עבודה בקילומטר החמישי, ישבו בחורים בני גילו באוהלים וקראו בספר האדם העליון לניטשה. יוסף הלך פעמיים ביום לחיפה, כדי להביא את הלחם היבש שאכלנו ושאותו נשא בשק על שכמו מרחק חמשה קילומטרים מהעיר. הוא לא התייאש ולא התעייף מלדאוג ולשרת את חבריו, שקיבלו זאת כמובן מאליו. אך לא אני. אני ראיתי בו תמיד את הגדול, את הקדוש. כשקיבלנו עבודה בכביש נהלל, הלכתי עמו לנצרת לקנות קמח בטחנה, אולי נוכל לקנות שם קצת יותר קמח בפרוטות המעטות שהרווחנו אז בסלילת הכביש. הלכתי עמו לכפרים הגרמניים, כדי ללמוד מהם, ואם אפשרי — לקנות אצלם בשר. אם הלכנו לסדר דברי-מה, הלכנו תמיד ברגל, כדי לחסוך פרוטה שאפשר יהיה לקנות תמורתה עוד מעט לחם לחברים. אם אז מצאתי בי כוח להישאר בחברה, כשאני קשישה מכולם ואומללה מאוד בתנאים הקשים ומטופלת בילדים קטנים — היה זה הודות ליוסף ולשכמותו.

למדתי ממנו לראות את הדבר הגדול, לראות את העל-אנושי, ולשאת יחד אתם בעול הבנייה.

במשך כל חייו היה כזה. כך נשאר. כך חי וכך מת, לי ולרבים לדוגמה.

מ מ י ג ה

על יוסף, איש התנועה הנאמן, איש המפלגה הקנאי, איש הקבוצה המסור, איש הוויכוח-לשם-שמים הלוהט, — על יוסף כפי שהכירוהו והעריכוהו רבים — יספרו אחרים. אני רוצה להעלות את זכרו ולספר — בעיקר לאלה אשר לא הכירוהו מאז, ובייחוד לילדיו — על יוסף הצעיר, כפי שנשאר חקוק בזכרוני, וכך יישאר לתמיד: יוסף הידיד. על מקרים בודדים אספר. כאלה היו רבים, רבים מאוד... אזכור, בשנה הראשונה לקבוצתנו, ואנו שרויים בחוסר עבודה ממושך, ובמצב רוח קשה. אין פרוטה מצויה לקנות את המצרכים הראשוניים, ויוסף — אקונום. יום-יום הולך הוא העירה וחוזר בערב עם שק לחם על גבו ושק כרוב — ביד, עיף, מיוגע, אך מאושר — שהשיג, שהביא למחנה הרעבים. "יוסף המשביר" — קראנו לו אז בהלצה.

פעם נלוויתי אליו בדרכו העירה. לשם מה את הולכת? — שאל אותי. התביישתי קצת לגלות את האמת. אך לבסוף סיפרתי לו, שיום הולדתי השמונה-עשרה היום, וזו לי פעם ראשונה, שאני מחוץ לבית הורי ביום כזה, ועצוב לי, כמובן, שאין איש בא לברכני, ובבית היה זה תמיד חג גדול, ועל כן החלטתי לצאת קצת מן המחנה, כדי שלא לשקוע בגעגועים לאמא. ככה בפשטות אמרתי לו, ואולי גם מחיתי דמעה שלא יכולתי לגבור עליה. במבואות העיר נפרדנו: הוא — לענייניו, ואני — לטיול על הכרמל, אשר שימש לנו אז מפלט בעת צרה. לפנות ערב נפגשנו שוב בחצר. על גבו שק לחם לארוחת הערב, והוא רצוף ומוזע, "בואי הנה" — קרא לי מרחוק, ניגשתי אליו מהר, כי חשבתי, שמא ברצונו שאעזור לו להוריד את השק, אך הוא התחיל מחטט בכיסו והעלה חפסת סיגריות קטנה ומעוכה: סיגריות ממש; לא זה הטבק הערבי הגרוע, שעישנו אז. "קחי!" — אמר — "הבאתי לך מתנת יום-הולדת, במקום אמא". "תינוקת מפונקת שכמוך" — הוסיף בצחוק, לקחתי את החפיסה המעוכה וברחתי לאהל. אפילו לא הודיתי לו, כי דמעות חנקו את גרוני. כשפתחתי אחר כך את החפיסה, היו הסיגריות רטובות לגמרי מזיעתו של יוסף ומדמעותי.

כשחזר יוסף לפני מספר חודשים מחו"ל ועברתי ליד חדרו — "בואי הנה!" קרא לי גם בפעם זו מהמרפסת. "הבאתי לך מתנה" — אמר, והושיט לי קופסת סיגריות אמריקאיות. הזכרתי לו את המתנה מאז. צחק, "חסד נעורים את זוכרת לי" — אמר. "כן, חסד נעורים!" חפסת סיגריות מעוכה, המוגשת מתוך חבירות טובה ברגע שהלב מיחל לקצת אהבה וחום — חסד היא.

ועוד מתנה גדולה וחשובה מזו קיבלתי מיוסף. היינו בצפת, בבית הבראה. הוא לאחר ניתוח, ואני — לאחר התקפת קדחת קשה, ואז נפתח לי מפיו עולם שלא ידעתי בכלל ואשר היה בשבילי כהתגלות אגדה פלאית: עולם החסידות. הוא הוביל אותי בכל בתי הכנסת העתיקים, סיפר לי על חיי החסידים, וקרא לפני באידיש את אופאטושו ואת י.ל. פריץ. סיפר על הבעש"ט, על ר' יצחק מברדיצ'ב ועל האר"י הקדוש: דברים שלא שמעתי עליהם מעולם. שעות עלי-גבי

שעות הקשבתי לסיפורי אגדה והווי, על מנתגים ומשלים ודברי חכמה. עיניו היפות להטו, כשזעק עם ר' לוי יצחק: «לא אוזו ממקומי», ועם הרבי מהגאלדענע קייט»: «מיר וועלען קיין הבדלה נישט מאכען!»
כשראיתי את יוסף במשך שנים בעבודה, בשיחות, בוויכוחים — ידעתי, מאין הלהט הזה, הקנאות והאש שאכלה את לבו.
ועל שני החסדים: חסד התפיסה המעוכה וחסד התודעה היהודית — שא תודה, יוסף חברנו.

שולמית ח.

זמן רב יעבור עד אשר יחדור הדבר להכרה שלא נפגוש אותו יותר צועד במרץ על שבילים אלו, ומקדם אותך בחיוך רחב, ושלוש עליכם לבבי בפיו. מתובל לרוב בדברי בדיחה עממיים עסיסיים. קסם רב היה באישיותו, וכל פגישה אתו, היתה לי לחוויה. בשנה האחרונה כשנבחרה ועדת מינויים ניתן לי למעשה לראשונה להכיר את יוסף מקרוב, הן מתוך הישיבות הדחופות שהיו, וכן מתוך השיחות הרבות אחרי הישיבות וביניהן. ובעבודה משותפת זו, נוספה על ההערכה הכללית התפעלות גדולה, מתפישתו וידיעתו העמוקה את עניני המשק והחברה, ויכולתו להעמיק ולהבהיר את הבעיות המסובכות של חיינו. קשה היה להבין מגין לו הכוח לאדם חולה זה, להשתתף בישיבות כה רבות, בוועדות השונות בפעולתו הצבורית, להגיע במיוחד בלילה לישיבה של ועדת מינויים אשר נמשכה לרוב עד מאוחר, ולמחרת עם שחר לנסוע שוב לתל-אביב, וכשהבעתי לא פעם לפניו את אוהרותי, היה עונה בכובד ראש: «אני מוכרח לנסוע, אני מוכרח להספיק — קבלתי על עצמי משהו חשוב בעניני „תנובה אקספורט“, המרכז החקלאי ועוד...» גם הנקה תהיה בתל-אביב ולא יהיה לי זמן אפילו לבלות אתה ערב, — הוסיף פעם בצער.

זכורים בודאי לרבים מכתביו של יוסף מביקורו האחרון בחו"ל, בהם התגלה כשרון תאורי רב, בצורה מוחשית ביותר הצליח לתאר את הארצות והמקומות בהם ביקר, והיתה הרגשה בשעת קריאת המכתבים, כאילו אתה הולך, רואה ומתרגש מן הדברים יחד אתו.

לא רבים החברים אשר שמעו את יוסף מספר אגדות וספורים לילדים קטנים. לא אשכח תמונה אחת אף פעם, וכבר שנים רבות חלפו מאז.

נכנסתי בשעות הערב המאוחרות לגן, והנה כל חבורת הילדים מצטופפת בחדר השינה של גבריאל, כשעיניהם מתנוצצות ופיותיהם פעורים למחצה, והוא יוסף יושב בתווך, וקולו הצלול מתנוסס ועולה, והשפה העשירה קולחת בהתאמה, וכלו אומר הוד קדומים. נשארתי גם אני עומדת תקועה ודוממת, ומרגישה כאילו אין הוא המספר אלא הגבור הקדום של ספורו. אין זה, כי יקדה בקרבו אותה גחלת אבות עתיקת יומין.

ובספרי לילדים על גודל האסון שקרה. הוא מוכר להם היטב כסבא של ענת — מה רב היה הצער אשר בא לידי בטוי, והם כה רכים עדיין, והמוות בשבילים דבר סתום ומפחיד שבעתיים. «לא רוצים, שהנקה תספר את הספורים ביום הולדתה של ענת, לא רוצים», אמרו. אך היה גם מי שהעיר בתבונה ובצער: «חבל שיוסף לא רשם את הספורים היפים שהיה מספר». «את יודעת» — סח לי אחד הבנים לאחר הפסקה קלה — «כשספרת לנו על יוסף, באו לי כל כך הרבה דמעות לעינים. הוא היה איש כל כך טוב וחכם, כל כך טוב וחכם... ועכשיו הוא איננו».

— ואכן —

«היה איש — וראו איננו עוד, —
ושירת חייו באמצע נפסקה».

רחל מ.

איש הקבוצה

דורשירשומות שלעתיד ודאי יתלבטו לא מעט לכשינסו להסביר את תופעת גידולה של הקבוצה. כיצד הפך נסיונם של קומץ נערים ונערות הויים, שארגנו משום מה את חייהם לתנועה ענפה, רבת מימדים, כפי שאנו מוצאים אותה היום. חוות חקלאיות־נסיוניות, אואזיסים מפוזרים שהדבקים בהם — רכושם היחיד היה האמונה שבלב; ללא ניסיון, ללא מורשת עבר ואף ללא עתיד מחושב ומתוכנן חכנון כלכלי רצינונאלי — כיצד הפכו הם לכפרים שוקקי מאות נפשות שידם רב להם בכל ענפי השדה והגן והמלאכה, ואם עד קום המדינה היה אולי עיקר תפקידה של החקלאות הקיבוצית בארץ חלוצי־ציוני־חינוכי, מעין חלון־ראווה לעצמנו ולאחרים: «גם אנו יודעים להיות צמודים לקרקע באשר רגלינו עומדות על אדמת־מולדת, גם אנו יודעים לחרוש ולזרוע, להניב חלב ולגדל ירקות» — הנה לאחר השינוי המדיני, כאשר הוטל על ההתיישבות התפקיד החילוני והפשוט לספק מכסימום של מזון לתושבי הארץ ולנסות להגיע לעצמאות כלכלית, כיצד גידלה התנועה הקיבוצית — כאותו שמשון צעיר — בן־לילה מחלפות גבורה ועברה אל פסים אחרים ואל דרך אחרת שלא שערה מעולם.

ולמרבה התדהמה תעמוד לפני המנסים למצוא פשר לתופעה זו בכל עיצומה, העובדה שהגידול הזה נעשה במשך השנים יותר בלא־יודעים מאשר ביודעים; נעשה פעמים רבות גם בניגוד לדעתם של הרבה מהוגי־מחשבתה אשר דגלו — וטעמם ונימוקם עמם — לצמצום ולהסתגרות חששו מהרחבת המסגרת, וייראה הדבר כחידת־פליאה כיצד נעשה דבר זה בעיקרו ע"י מתי מספר אשר פרצו וחתרו והרחיבו — ולא ידעו הם עצמם אותה שעה לתת צידוק הגיוני לדרכם,

ולא ידעו הם עצמם לאן הם חותרים. וכך שנים שבאו אחרי-כך הראו בעליל שאיזה חוש חיים בריא החזיק בציצת-ראשם ולא נתן להם מנוח, שאיזה מלאך פלאי היה מתדפק על לבם ומצווה עליהם: „גדל!“, שאנשים אלה אף שניצבו בשתי רגליהם — כאותו סולם יעקב — אל הארץ, הנה נישא ראשם אל שמים של רעיונות חדשים ואפקים נרחבים.

אחד האנשים האלה, אשר רגלם הוצבה וראשם הגיע השמימה, היה גם יוסף, אמת, שני הפכים יש כאן, שני צירים, אבל דווקא המתח שביניהם, דווקא ההתלבטות בחיפוש אחר השלבים של סולם זה, הנמשכים מקטנות חיי היום-יום על הארץ אל רעיונות ערטילאיים המרחפים אי-שם בשחקים — דווקא אלה, הם הם המאפיינים את יוסף בכל הליכותיו, המתגלמים במעשיו, בדיעותיו ובכל תפישתו את הקבוצה וייעודה.

היו ימים ויוסף היה איש הקטנות, והוא לא בז להן מעולם. והיה שוקע או בשאלות היום-יום, חוקר ובוחן דקדוקי-ענייני חברים ועבודה, חודר אף למטבח, למחסן-הבגדים ולבתי הילדים וכל-כולו אינו אלא עוסק בפכי חיים קטנים, בארגון ובסידורם של דברים-של-מה-בכך, הרבה השקיע עצמו בחקר עבודתן של החברות דווקא, והיה חוזר וטוען ששמחתן ושביעות רצונן הן מעבודתן — אלה הם שיטביעו חותמם על דמותה של הקבוצה כולה.

אך היו ימים שבהם היה מונק אל קצהו השני של הסולם, תוכן תכניות ופוסע אל שבילים נעלמים, ששוב לא יכולת ללכת בעקבותיו ולהדביק אותו, בשעה זו היה שם לאל את כל חכמי הכלכלה ואת כל מחשבי הקיצין, וידע רק דבר אחד — ש„צריך“, ש„אחרת אי-אפשר“, שבעמידה במקום לא סגי.

וטבעי הדבר, שדרכם של אנשים אלה אינה סוגה בשושנים וברוב נחת, טבעי הדבר, שתוך שפעת הרעיונות והתכניות והמגדלים שהם בונים ומעמיסים על החברה — רבים הם מבני-הקלפים אשר רוח המציאות הראשונה מפרקת אותם עד היסוד וטופחת על פני יוצריהם. וכבר כמעט מקובלת היא העובדה, שאותה חברה היודעת לקבל כל ניסיון חדש המצליח כדבר המובן מאליו וש„בעצם גם הם אמרו כך“ — אותה חברה יודעת לשפוך מלוא חפניה לעג על עשרה נסיונות-נפל ראשונים שנדונו לכשלון, אך היו הכרחיים למען הצלחת הניסיון האחד.

יוסף היה בין הבודדים, אשר מעולם לא גרתע מנסיונות אלה, אשר מקורם הראשון היה אולי ההזיה והרצון בלבד, וגם אם עולמות-רצוניים אלה היו מתנפצים מפעם לפעם אל צור המציאות או אל רפיון הרוח — שב וניסה, שב והתחיל, בימי השח"ל היה דומה לאדם המנסה להלך עם נר בידו, כשמבחוץ משתוללת רוח זלעפות. כאשר הביא לרמת-יוחנן את העגבניות הראשונות מן הנגב הרחוק, היה דומה לאותו גיאוגרף קדמוני שטען, שגם מעבר לאוקיינוס יש יבשת, וכמה חכמים היינו או כולנו — — —

כיום אנו עומדים על קברו, ולנוכח עלטת המות, אשר כסתהו בלא עת, אין אנו יודעים את מי לבכות תחילה, אם את יוסף אשר שבועות מספר לפני מותו

הודיע לנו בקבוצה, שיש בדעתו לשוב הביתה בעתיד הקרוב ביותר ולהיכנס לעבודה לחדר האוכל לשנתיים, זה יוסף המחפש את המשען המוצק לחלום הפורח. או את יוסף אשר ימיו האחרונים היו מלאי רעיונות על דרכים חדשות לשיווק תוצרת חקלאית. בארץ ובחוץ-לארץ. זה יוסף המתנשא אל שמי החזון, בעל המעוף, בעל רוחב המבט. זה יוסף אשר הרבה נימים עוד היה מדובב לנו כינורו גם אם היו בבחינת «אראנו — ולא עתה, אשורנו — ולא בקרוב».

ואבדו לעד — — —

חיים נבר

חוברת הזיכרון בשלמותה

נמצאת בתיק האישי

בבית ההנצחה

בקיבוץ למת יוחנן